

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

KURULUŞ ÖYKÜSÜ

(Konferans: İŞletme Fakültesi, 23 Eylül 2016)

Prof. Dr. Oktay Güvemli
Marmara Üni.E. Öğr. Üyesi

2016 – 2017 Ders yılı açılıŐı dolayısı ile İŞletme Fakültesinin Bahçelievler’deki kampüsünde, Prof. Oktay Güvemli okulun kuruluş öyküsünü öğrenciler ile paylaŐtı. Konferans konuşmasından yararlanarak, sözü edilen tarihçe üzerinde aŐağıda kısaca durulmuŐtur.

Konferansı veren:

Prof. Dr.Oktay Güvemli

1.Tanzimat ile baŐlayan batılılaŐma hareketinin ilk aşaması

Tanzimat (1839) batı ile entegrasyonu öngören idari ve mali reformlar paketidir. Hazine-i Amire, Maliye Nezareti haline gelmiş, Hariciye Nezareti kurulmuŐtur. Bu entegrasyon çalıŐmaları baŐlayınca Osmanlı, batının kapitalizm uygulamalarıyla zenginleŐtiğini fark etmiŐtir. Bir çok sanayi ürününü Avrupa’dan ithal eden Osmanlı, batı Avrupa ülkelerinin okyanus ötesi ticarete kadar uzanan bir zenginliğe, deneyime sahip duruma geldiğini görüyordu...

Bu bilgilere sahip olan Osmanlı'nın ilk yaptığı iş, kâra dayalı işletmeler kurarak ithal edilen ürünleri yerli üretmek üzere gerekli yatırımları gerçekleştirmeye çalışmak olmuştur. Özel kesimde sermaye birikimi olmadığından, devlet kendi imkânları ile işletmeler kurmaya karar vermiştir. Bunun için *Fabrika-i Humayun* adı altında İmparatorluk topraklarında fabrikalar kurulmasına başlanmıştır. Sayısı 140'ı bulan bu fabrikaların ancak bir kısmı gerçekleşerek üretime geçebilmiştir. Bu durumun nedenleri olarak, mühendislik bilgisi azlığı, işletmecilik bilgisi azlığı ve muhasebe kayıt düzeninin ihtiyacı karşılayamaması olarak tespit edilince, Osmanlı işletme eğitimi almaları için iki yüz dolayında öğrenciyi, politik açıdan iyi ilişkiler içinde olduğu, Fransa'ya göndermiştir.

Bu öğrenciler Paris'de *Les Ecoles de Haute Etude Commercial*'da okumuşlardır. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında İmparatorluğu'nun yönetiminde görev alan bu öğrenciler yurda döndüklerinde *Kanunname-i Ticareti* (1850) yayınlamışlardır. Bu Türkiye'nin ilk ticaret kanunudur ve Napolyon'un 1807 tarihli *Code de Commerce*'inin iki kitabının tercüme edilmesi ile oluşturulmuştur. Yasa iki yenilik getirmiştir. İlk yenilik, batı Avrupa ülkelerinin ticaret hukukudur, anonim şirket, limited şirket gibi ticaret şirketleridir. İkincisi ise, çift yanlı kayıt yönteminin defter sistemidir. Ticarete şeriat hukuku geçerli olduğu için, bu ticaret kanununun fazla bir uygulaması olamamıştır. Osmanlı Bankası gibi yabancı sermayeli şirketlerin kuruluşunu sağlamıştır.

Bu gelişmeler, işletmecilikte, Tanzimat'tan sonraki çabaların ilk aşamasını oluşturmuş ve fazla bir ilerleme sağlanamamıştır.

1. İşletmecilikte batılılaşmanın 1879'da başlayan ikinci hamlesi

1879'a gelindiğinde Fransa'ya ilk gider ve sonradan bunlara katılan öğrenciler büyümüşler ve devlet yönetiminde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Ayrıca, Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketi biraz daha benimsenmiş ve 1876'da ilk anayasanın hazırlanması, ilk meclisin açılması ile devlet yapısının batı ile entegrasyonu için biraz daha olumlu bir ortam oluşmuştur. Ve batı ile entegrasyon düşüncesi biraz daha yaygınlaşmıştır. Böyle bir ortamda iki önemli devlet adamının jş başına geldiği görülmektedir: Mehmed Said Paşa (1838 – 1914) ve Suphi Paşa (1818 -1886). Said Paşa kırkbir yaşında sadrazam olmuştur. Deneyimli devlet adamı Suphi Paşa da ticaret vekilidir. Said Paşa daha önce, tereddütlü ve kuşkulu bir padişah olan II. Abdülhamid'in (1876 -1909) baş mabeyinciliğini yaptığı için onun güvenimi kazanmıştır. Ve arada sırada sadrazamlıktan alınsa da padişaha yakın bir kişidir. Bu büyük bir şens olmuştur. İşletmecilikte 1850'de kalan çağdaşlaşma hamlesini, yeniden başlatma kararını bu iki kişinin başına çektiği bir grup devlet adamı almıştır.

Said Paşa ve Suphi Paşa ikilisinin işletmeciliğin çağdaşlaşması için üçlü bir bir plan yaptığı görülmektedir. Bunlar, çift yanlı kayıt yöntemine geçilmesi, özel kesimin örgütlenmesi ve bir ticaret mektebinin kurulmasıdır.

Planın ilk aşaması olan çift yanlı kayıt düzenine geçilmesini kolaylaştıran etken, mevcut devlet muhasebesinde kullanılan merdiven yönteminin artık ihtiyacı karşılayamaması olmuştur. Abbasilerde (750– 1258) doğmuş, İlhamlılarda (1256-1353) gelişmiş ve Osmanlılarda (1299-1922) mükemmelleşmiş bir devlet muhasebesi yöntemi olan merdiven yöntemi, çift yanlı kayıt yöntemine geçilmesi ile, tarihteki görkemli yerini almak üzere uygulamadan kalkmıştır. İşletmecilikte kâr hesaplamasını mümkün kıldığı için çift yanlı kayıt yöntemine geçişte fazla güçlkle karşılaşılmamıştır. Bunların yanında batılılaşma hareketinin temelinde, batılı kurumların Türkiye'ye getirilmesi olanaklarına öncelik verilmesi de bu değişimi

kolaylaştırmıştır. Bütün bu incelikleri kullanarak bu geçişi sağlayan Said ve Suphi Paşalar, gerekçe olarak devlet muhasebesindeki yenilenme ihtiyacını ve Osmanlı Bankası'nda çift yanlı kayıt yönteminin başarı ile kullanılmasını göstermiş olsalar da, bu yeniliğin özel kesimin kâr hesaplamaya dayalı hesap düzeninin önünü açacağına bilincindedirler.

Bu iki devlet adamının, 1879'daki bu başarıyla birlikte, planlarının ikinci adımını atmaya başladıkları görülmektedir : Özel kesimin örgütlenmesi. 1879'da *Cemiyet-i Ticariye* kurulmuşsa da, bu ismin, batıdaki adı ile *Chambre de Commerce*'in Türkçesi olan Ticaret Odası haline dönüşmesi ve oda örgüt yapısının da oda meclisi, oda yönetim kurulu şeklinde çağdaş bir kuruluş haline getirilme çabalarının 1882 yılına kadar devam ettiği gözlenmektedir. Bugün dört yüz bin üyesi ile Türkiye'nin en büyük meslek kuruluşu olan İstanbul Ticaret Odası'nın 1882'de kuruluşunun tamamlanmasında iki İstanbul tüccarının payı büyüktür. Bunlar, Azaryan Efendi ve Süleyman efendidir. Said ve Suphi Paşalar bu iki kişi ile sürekli temas halindedirler. Çünkü planlarının üçüncü aşamasını uygulayabilmek için bu iki kişinin desteği ve yardımları gerekmektedir. Bu iki devlet adamı 1882'de hiç zaman kaybetmeden planlarının üçüncü aşamasını başlatırlar.

Ticaret odasını kurulması, bir bakıma işletmeciliğin örgütlenmesidir. İş dünyası ihtiyaçlarını devlete duyuracak bir örgüte sahip duruma gelmiş oluyor, devlet de iş dünyasına dönük isteklerini onlara ulaştıracak bir örgütün varlığını sağlamış oluyordu. Artık tüccarlar, sanayiciler oda çatısı altında bir araya geliyor, birbirlerini tanıyor, sorunlarını görüşebiliyorlardı. Bu ihtiyaçları arasında kuşkusuz, ticareti bilinçli olarak yapabilmek için batıdaki gibi bir ticaret mektebi de yer alıyordu. Yeni uygulanmaya başlanan çift yanlı kayıt yöntemini bilen muhasebeci çok azdı. Fransızcadan çift yanlı kayıt yöntemi öğretti kitapları tercüme edilmeye başlanmıştı, ama onları okuyup, uygulamaya koyabilecek elemanlar da bulunmuyordu. Muhasebeci yetiştirilmesi yanında, ticaret belgelerini ve bu belgeleri düzenleyebilecek elemanlara ihtiyaç vardı. Yurt dışı ile ithalat, ihracat işlerini yürütecek elemana ihtiyaç olduğu açıktı...

Said Paşa ve Suphi Paşa böyle bir okulun Őimdiye kadar kurulamamasının nedeninin, devletin eğitim politikasının, sadece devlete eleman yetiştirmek üzerine odaklanmış olmasından kaynaklandığını bilir. Tıbbiye, Harbiye, Mülkiye bunun örnekleridir. Yanlarına ticaret odasını almalarının bir nedeni de budur.

Suphi paşanın ticaret odasına bir yazı yazarak, *ticaret mektebine ihtiyacınız varmı* diye sorması ile planın nc aşamasının 1882 ortalarında başlatıldığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak geçmişte gösterilen çabaları yakından bilen oda meclis başkanı Azaryan efendi ile yönetim kurulu başkanı Süleyman efendi, Paşalar ile daha önceden konuşulduğu üzere, konu ile hemen meşgul olmaya başlarlar. Azaryan efendi, meclisteki konuşmasında böyle bir okulun 1861'den beri kurulmak istendiğini anlatır, konuyu incelemek üzere bir heyet kurulmasını ister. Böylece konu ticaret odasının gündemine alınmış olur. Suphi Paşa'dan düşünülen okulun ders programı dahi istenir. Suphi Paşa da Frensa'da daha önce ğrenci gönderilen okulun (*Les Ecoles de Haute Etude Commercial*) ders programını Türkiye'ye adapte ederek odaya gönderir.

Said Paşa ve Suphi Paşa okulun devlete yükünü azaltabilmek için çareler ararlar. Okulun paralı olması üzerinde dururlar, ilk yılın yarı masraflarının karşılanması için Maarif Vekaleti bütçesine genel bütçeden aktarıma yapılmasını ngrrlar. Ama o zamanın koşullarında paralı ğrenci bulmanın fazlası gerçekçi olmadığının ve 1878 Rus harbinden yorgun çıkan İmparatorluğun parasal sıkıntı içinde olduğunun, dış borçları ödeyemeyecek hale geldiğinin de farkındadırlar. Ama yapacak başka bir Őeyleri de yoktur. Arkalarına, ticaret odası kanalı ile iş dünyasının desteğini alarak Padişaha arz tezkeresini düzenleyerek başvurmaya karar verirler.

Padişah II. Abdulhamid de durumun farkındadır. Said Paşa'nın arz tezkeresini alır, mektebin kurulmasını onaylar, ama parasal bir are aramak zre zaman kazanmak için olsa gerek, fazla usulden olmamasına rağmen,

okulun *nizamnamesini* (yönetmelik) görmek istediğini belirtir. Paşalar, nizamname hazırlığı ile meşgul olmaya başlarlar ve bir süre sonra da Padişaha giderler. Kendilerini bir sürpriz beklemektedir. Padişah onlara: *okulun kurulabilmesi* için devletin parasal desteği olamıyor, ben kendi hesabımdan size iki bin altın veriyorum gidin ve okulu kurun der. Said ve Suphi Paşalar şaşırırlar, teşekkür ederler ve çıkarlar. Aralarında konuşmaya başlarlar ve karar verirler : Okula padişahın adı verilecektir : *Hamidiye Ticaret Mektebi*. Böylece Türkiye’de ilk kez bir yüksek okul padişahın adı ile kurulmuş olur.

Said ve Suphi Paşalar, planlarının gerçekleşmesinden mutludurlar. Belki adını tam koyamazlar ama, gerçekleştirdikleri üçlü plan, kâra dayalı Türk işletmeciliğinin, çağdaş işletmecilik eğitiminin ve özel kesimin çağdaş örgütlenme içinde gelişmesinin önünü açmış olurlar. Hem ticaret odası ve hem de ticaret mektebi, kendisini kabul ettirebilmek için, zaman içinde büyük mücadele verseler de XX. yüz yıla kendi alanlarında damgalarını basan birer kurum olurlar...

Okulun kendisini kabul ettirmesinin büyük mücadelesini, adının zaman içinde sürekli değişmesinden de anlamak olanağı vardır:

HamidiyeTicaret Mektebi	1883
Ticaret Mekteb-i Alisi	1909
Ulum-ı Aliye-i Ticaret Mektebi	1924
Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi	1932
İst. İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi	1959
Marmara Üniversitesi – İİBF	1982
Marmara Üniversitesi – İşletme Fakültesi	2012

Prof.Dr Oktay Güvemli; Dekan Prof.Dr. Nuran Cömert'e Türkiye'de yazılmış ilk çift yanlı kayıt yöntemi kitabının Türkçe transkripsiyonunu veriyor.

Prof. Güvemli, kendisine çiçek veren eski öğrencileri ve toplantıya katılan akademisyenler ile birlikte..